

Reactie van mr. T.N.B.M. Spronken

Citation for published version (APA):

Spronken, T. N. B. M. (1999). Reactie van mr. T.N.B.M. Spronken. In *Door Straatburg geïnspireerde grondnormen voor het Nederlandse strafproces* (pp. 23-28)

Document status and date:

Published: 01/01/1999

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Verslag

mr. M.C.D. Embregts

1 Reactie van mr. T.N.B.M. Spronken¹

Spronken vangt haar betoog aan door aan te haken bij de actualiteit en bij de veelgehoorde klacht dat Turkije aan de lopende band het EVRM schendt. Zo ook recentelijk bij de ontvoering en arrestatie van Koerdenleider Öcalan. Opvallend in deze zaak is tot nog toe dat het Straatsburgse Hof van zijn bevoegdheid tot het geven van een voorlopige maatregel (op grond van art. 39 van het reglement van het Hof) gebruik maakte. Voorheen werd zelden een voorlopige maatregel opgelegd; er moest sprake zijn van direct levensgevaar en een duidelijke schending van het verdrag. De voorlopige maatregel hield in dat de Turkse overheid Öcalans recht op een eerlijk proces volledig diende te respecteren.

Meer dan eens wordt Turkije eveneens genoemd om aan te geven hoe gering de invloed van het EVRM op de nationale strafrechtspleging van lid-staten welbeschouwd is. Turkije zou zich betrekkelijk weinig gelegen laten liggen aan het verdrag, in tegenstelling tot de Nederlandse strafvordering waar de invloed van het EVRM groot wordt geacht. Maar is die invloed op de strafrechtspleging in Nederland wel zoveel groter dan in Turkije? Is er niet veeleer sprake van een *reactie* van het EHRM op de nationaalrechtelijke ontwikkelingen dan dat diens uitspraken de ontwikkelingen entameren?

Spronken is de mening toegedaan dat ook in Nederland de invloed van het EVRM op het strafrecht gering is. Zij voert daarvoor twee redenen aan. In de eerste plaats onderkent Spronken dat er in ons nationale recht een tendens is waarbij de grenzen van het strafrecht worden uitgebreid naar het bestuurs- en het belastingrecht. Deze ontwikkeling wordt volgens haar echter niet ingegeven door het 'criminal charge'-begrip, zij duidt er veeleer op dat het strafrecht steeds meer tot een 'ordeningsstrafrecht' verwordt. Deze ontwikkeling gaat gepaard met een verdere uitholling van het schuldbegrip, waardoor er een verschuiving plaatsvindt van schuldbegrip naar aansprakelijkheidsbegrip.

De noodzaak van herbezinning op de algemene beginselen wordt door Spronken niet ontkend, maar het is de vraag of het EVRM hierbij, als het gaat om de uitholling van het schuldbegrip, als leidraad kan fungeren. Art. 8 EVRM bijvoorbeeld normeert wel de overheidsbevoegdheden, maar niet de strafbaarstelling. Zo is de omkering van de bewijslast, bijvoorbeeld in de toepassing van de Opiumwet, moeilijk te normeren op basis van het EHRM, omdat de onschuldpresumptie hier geen uitkomst biedt.

¹ Universitair docent aan de Universiteit Maastricht en advocate te Maastricht.

Als tweede oorzaak voor de geringe invloed van het EVRM op de Nederlandse strafrechtspleging wijst Spronken op de historische en culturele 'taaiheid' als het gaat om het opvolgen van Straatsburgse uitspraken. Net als andere lid-staten is Nederland zeer inventief in het zoeken naar oplossingen voor 'lastige' uitspraken van het EHRM, Spronken duidt dit ook wel aan als de minimalistische interpretatie. Een treffend voorbeeld van deze 'taaiheid' is de weerstand die het implementeren van de jurisprudentie van het Hof met betrekking tot het horen van anonieme getuigen opriep. Deze Straatsburgse standpunten waren volgens Spronken slechts marginaal merkbaar in de Nederlandse rechtspraak. Ook op de wetgeving is, blijkens het wetsvoorstel bijzondere opsporingsbevoegdheden², de invloed van deze jurisprudentie van het EHRM gering. Dit wetsvoorstel levert immers geen inperking op van de praktijk die erop neerkomt dat het horen van getuigen buiten de (raadsman van) de verdachte om gebeurt.

Volgens Spronken kan daarom nog steeds niet gesproken worden van 'equality of arms'. De verdachte wordt inderdaad steeds meer partij, maar vooral op die punten waarbij de verdachte verzuimd heeft van bepaalde rechten gebruik te maken. De verdachte kan nog steeds nauwelijks invloed uitoefenen op de waarheidsvinding, de rechter is autonoom.

In de neiging van de minister van justitie om het Openbaar Ministerie meer aan te sturen enerzijds en de teneur in de Straatsburgse rechtspraak tot meer rechterlijke controle op het Openbaar Ministerie anderzijds (de tweede stelling) schuilt volgens haar geen tegenstelling of paradox. De politieke verantwoordelijkheid voor het aansturen van het Openbaar Ministerie komt immers niet in de plaats van de rechterlijke toetsing; het aansturen door de minister van het Openbaar Ministerie laat de rechterlijke controle op het Openbaar Ministerie onverlet.

De mogelijkheid om revisie van strafvonnissen te openen vanaf het moment dat het EHRM de zaak *ontvankelijk* heeft verklaard is te vroeg, aldus Spronken in reactie op de derde stelling. Het is dan immers nog mogelijk dat de klacht ongegrond zal worden verklaard. Ook na gegrondverklaring kan een volledige heropening onwenselijk zijn. Het is de vraag of, na het doorlopen van drie nationale instanties plus de Straatsburgse procedure, van de betrokkene nog wel kan worden gevegd opnieuw voor de nationale rechter te verschijnen. Ook zal revisie niet altijd leiden tot genoegdoening voor de klager, namelijk als heropening slechts leidt tot reparatie, maar niet tot compensatie. De in Straatsburg vastgestelde schending van het verdrag is in de nationale procedure al eerder aan de orde gesteld. De nationale rechterlijke instantie is aan deze klacht 'willens en wetens' voorbij gegaan. Ook al zijn sommige schendingen reparabel, dat neemt nog niet weg dat het verdrag geschonden is geweest. Voor deze schending wordt genoegdoening verlangd.

2 *Kamerstukken II 1996/97 en 1998/99*, 25 403. Het voorstel heeft inmiddels status van wet bekomen (Stb. 1999, 245).

Een ander soort van 'herziening' waarbij niet de zaak wordt heropend, maar de rechterlijke beslissing wordt heroverwogen in het licht van de geconstateerde schending, zou de voorkeur verdienen. Met name art. 359a Sv biedt mogelijkheden om de verdragsschending direct te verdisconteren in de herzieningsuitspraak. Zo kan schending van de redelijke termijn tot strafvermindering aanleiding geven en onrechtmatig verkregen bewijs bijvoorbeeld tot vrijspraak (via bewijsuitsluiting) of niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie leiden.

2 Discussie en stemming

a. Stelling 1

Een van de deelnemers bracht naar voren dat onze nationale strafrechtsdoctrine nog steeds actueel en van belang is. Hij zou juist willen pleiten voor meer aandacht voor de strafrechtsdoctrine bij het vormgeven van het punitieve deel van het bestuurs- en belastingrecht. Als voorbeeld wordt de Wet administratieve handhaving verkeersvoorschriften aangehaald. In deze wet schortte het aan voldoende rechtsbescherming voor de betrokkene. De Hoge Raad heeft een aantal gaten in de rechtsbescherming gedicht met gebruikmaking van art. 6 EVRM. Hier hadden bestaande klassieke strafprocesrechtelijke modellen uitkomst kunnen bieden. In plaats van meer afstand nemen van de strafrechtsdoctrine, zouden de strafrechtelijke modellen in het punitieve deel van het bestuursrecht als inspiratiebron dienst kunnen doen.

Alkema repliceerde door aan te geven dat met de eerste stelling niet beoogd werd de gehele strafrechtsdoctrine overboord te gooien. Bedoeld werd aan te geven dat delen van het strafrecht door het EVRM, in het bijzonder art. 6, worden geraakt. Zulks noopt eerder tot nadere bezinning op de daar aan ten grondslag liggende beginselen dan om nadere verfijning van regelgeving en rechtspraak. Het is maar zeer de vraag of bijvoorbeeld bij de beoordeling van de fiscale boete alle(rei) strafrechtelijke noties naar het fiscale recht moeten worden overgeheveld. Uit de jurisprudentie van het EHRM kan volgens Alkema worden afgeleid dat het Hof zich niet veel gelegen laat liggen aan deze verfijningen in nationale stelsels. Samengevat kan worden gesteld dat het wezenlijke en goede van de strafrechtsdoctrine bewaard dient te blijven.

Vervolgens wordt ingegaan op het meer negatieve geluid dat Spronken liet horen ten aanzien van de invloed van het EVRM op het strafrecht. Ter adstructie van de minimalistische interpretatie van uitspraken van het Hof door de Nederlandse overheid wordt gewezen op de verstekproblematiek. De zaken Lala³ en Pelladoah⁴

3 EHRM 22 september 1994, A 297-A, NJ 1994, 733, m.nt. Kn.

4 EHRM 22 september 1994, A 297-B, NJCM 1994, 1069, m.nt. E. Myjer.

hebben volgens Spronken eerder een verslechtering dan een verbetering in verstekzaken opgeleverd: volgens de Hoge Raad is een zaak nu al op tegenspraak beslist als de raadsman als gemachtigde optreedt. Volgens Alkema is echter de Straatsburgse jurisprudentie inzake de verstekproblematiek zelf te ver doorgeschooten.⁵ In verstekzaken had het Europees Hof volgens hem beter een meer eenvoudige lijn kunnen volgen. Spronken vindt juist de door het EHRM gehanteerde lijn correct, maar de reactie van onze nationale rechter niet.

De eerste stelling werd in stemming gebracht en met meerderheid van stemmen aangenomen.

b. Stelling 2

De discussie rond de tweede stelling begint met de vraag of er al dan niet sprake is van een *tegenstelling* tussen politieke verantwoordelijkheid en rechterlijke controle. Een van de deelnemers ziet de meer aangescherpte rechterlijke controle meer als logisch gevolg van de strakkere aansturing van het Openbaar Ministerie door de Minister. Hier brengt Alkema tegenin dat, staatsrechtelijk gezien, de strakkere ministeriële aansturing van het Openbaar Ministerie de minister een marionet maakt van het kabinet. Een en ander bleek onder andere bij de zaak-Tjoelker waarin, mede onder invloed van de publieke opinie, de minister ter verantwoording werd geroepen voor het handelen van het Openbaar Ministerie. Alkema vindt om die reden de directe koppeling tussen de minister en het Openbaar Ministerie onwenselijk. Ook de scheiding tussen wetgever en uitvoerder komt hierdoor onder druk te staan, hetgeen op problemen kan stuiten in Straatsburg.⁶

Als bovendien de huidige trend wordt doorgezet waarbij het Openbaar Ministerie meer en meer staatsorganen gaat vervolgen, dient de onafhankelijkheid van het Openbaar Ministerie juist te worden gewaarborgd. Dit uitgangspunt krijgt alom bijval uit de zaal. Er is geen, zoals Alkema het eerder verwoordde, sprake van een paradox, maar wel van een gevaarlijke en historisch gezien tegendraadse ontwikkeling. Een deelnemer zag deze ontwikkeling niet als gevaarlijk, zij het met de kanttekening dat de rechterlijke controle dan wel volledig moet zijn. Over de vraag of de Nederlandse rechter in dat opzicht wel kritisch genoeg is, waren de meningen verdeeld.

Vraagtekens werden vervolgens door Spronken geplaatst bij de mogelijkheden om via art. 6 EVRM de onafhankelijkheid van het Openbaar Ministerie af te dwingen. Dit artikel ziet immers alleen op de rechterlijke onafhankelijkheid en niet op die van het Openbaar Ministerie. In zijn antwoord wees Alkema erop dat het sepot steeds meer, zij het indirect, onder de bescherming van art. 6 EVRM wordt

5 Zie ook de dissenting opinion van Pellonpää bij Van Geyseghe v. België EHRM 21 januari 1999, application no. 26103/95.

6 Vgl. Procola EHRM 28 september 1995, A 326, NJ 1995, 667 m.nt. EAA waarin het EHRM - kort weergegeven - te kennen gaf, dat de relatie wetgever en rechter scheiding behoeft.

gebracht. Via deze indirecte weg kan het EHRM ook een oordeel gaan vellen over het optreden van het Openbaar Ministerie. Als bijvoorbeeld het recht op leven zoals gewaarborgd in art. 2 van het EVRM in gevaar komt, zal het Openbaar Ministerie de aangewezen instantie zijn om de noodzakelijke bescherming te bieden. Besluit het Openbaar Ministerie in een dergelijk geval niet tot vervolging over te gaan, dan kan deze sepotbeslissing een schending opleveren van art. 2 EVRM. Middels het klagen over schending van art. 2 EVRM kan dan ook de onafhankelijkheid van het Openbaar Ministerie ter discussie worden gesteld. Op dezelfde wijze zou dit ook via bijvoorbeeld de art. 3 en 8 EVRM kunnen. Sprongen vroeg zich naar aanleiding hiervan af of het EHRM dan niet het Openbaar Ministerie de plicht tot vervolging oplegt. In antwoord hierop stelde Alkema dat het EHRM geen vervolging kan afdwingen, maar dat het wel de sepotbeslissing kan controleren.

De stemming over de tweede stelling bleef, mede door het grote aantal onthoudingen, onbeslist.

c. Stelling 3

Velen vinden het tijdstip te vroeg om een revisieverzoek in te kunnen dienen als de zaak door het EHRM *ontvankelijk* is verklaard. Niet iedere zaak, ook al is die ontvankelijk, zal immers gegrond worden verklaard. Verder wordt er op gewezen dat daardoor juist nieuwe vragen kunnen rijzen als de heropening niet nodig bleek te zijn, omdat de klacht alsnog ongegrond werd bevonden. Hier wordt door Alkema tegenin gebracht dat als gevolg van het Elfde Protocol de taken van de commissie zijn overgegaan naar het Hof. Nu daarvoor maar één instantie bevoegd is, nadert de ontvankelijkheidsverklaring nog dichter de gegrondverklaring. Revisie blijft overigens wel een zaak van eigen initiatief.

Door sommigen wordt deze toegangseis als te eng ervaren, omdat dan alleen voor klagers revisie openstaat; personen, ook al zouden zij een identieke zaak hebben, kunnen geen heropening vragen wanneer zij niet de Straatsburgse weg hebben bewandeld. Stemmen gaan op om de problematiek van de niet-klagers over te laten aan de rechter omdat de praktijk te veelvormig is voor wetgeving. Ten slotte werd door Alkema nog gerefereerd aan Oostenrijk waar revisie voor klagers openstaat vanaf het moment van ontvankelijkheid in Straatsburg, terwijl anderen in een vergelijkbare positie moeten wachten op een uitspraak in de hoofdzaak. Dit systeem schijnt in Oostenrijk goed te werken.

De derde stelling werd in twee substellingen verdeeld. Als eerste werd gestemd over het moment waarop revisie gevraagd zou kunnen worden. De meerderheid koos ervoor de mogelijkheid tot heropening pas te laten aanvangen na een *definitieve* uitspraak van het EHRM (en niet na ontvankelijkverklaring van een klacht). Vervolgens werden de meningen gepeild of bij revisie heropening van de zaak de aangewezen methode is of dat heroverweging van de einduitspraak

(zonder nieuw onderzoek) in het licht van de geconstateerde schending de voorkeur verdient. De meerderheid, zij het een kleine, koos voor heropening.